

Центр студій спадщини
Патріярха Йосифа Сліпого
Обіжник 4 (52) Осінь 2025

**80-ліття арешту й ув'язнення Патріярха Йосифа Сліпого і єпископів
УГКЦ.**

На світлині: Митрополит Йосиф на засланні у Маклаково, 1957 р.

ЗЛОЖИВАННЯ ПРАВА: ЮРИДИЧНІ МЕТОДИ РЕПРЕСІЇ ПРОТИ ДУХОВЕНСТВА І ВІРНИХ УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В СРСР, 1945–1990 РР.

*(Конференція з нагоди 80-річчя арештів єпископів УГКЦ в Східній Галичині, Релігійна Товариство
українців католиків «Свята Софія» США, Філадельфія, 12 квітня 2025 року)*

Д-р Андрій Сороковський

Ліквідація греко-католицької церкви та переслідування її вірних протягом наступних сорока років були порушенням найосновніших прав людини: свободи совісті та релігії. Це право захищає не лише, або навіть не стільки, право на релігійні переконання — що неможливо заборонити — але й право на їхнє втілення в життя. Через явно незаконну політику СРСР щодо церкви більшість коментаторів мало або зовсім не звертали увагу на закони, які використовувалися для її реалізації.

Використання радянським режимом права для впровадження репресивної політики щодо церкви відбувалося на кількох рівнях. Найбільша увага приділялася процедурі: довільні арешти та затримання, фабрикація звинувачень, жорстокі допити та катування під час слідства, обмежений доступ до захисників та їхня неефективність, закриті суди, використання примушених або неправдивих свідчень та надмірно суворі вирoki. Умови в радянських в'язницях та таборах примусової праці також критикувалися за невідповідність мінімальним стандартам гуманності. Деякі статті, за якими переслідували вірних, також не відповідали загальним принципам права: наприклад, заборона "антирадянської пропаганди" та "наклепу на радянську державу" суперечать свободі слова. Загальновизнані кримінальні злочини, такі як зрада або хуліганство, також часто тлумачились надто широко. Нарешті, інструменталізація самого права як інструменту державної та партійної політики підривала легальність, особливо у справах, що стосуються чутливих питань, таких як релігія.

Але, як зазначив Гарольд Дж. Берман, який вивчав радянське право в період Сталіна, ігнорувати право навіть беззаконної держави — помилка. Право та довільний терор іноді існують пліч-о-пліч. Вивчення радянського права багато розповідає про природу цього режиму, зокрема про його політику щодо релігії. Тут я перелічу основні статті, за якими судили українських греко-католицьких священників та вірних, разом з відповідними покараннями, стисло обговорюючи помітні справи, порушені за ними.

Чому радянський режим використовував право для придушення УГКЦ? Найімовірніше, його метою було не лише обґрунтувати свої дії перед власними громадянами або іноземними спостерігачами під прикриттям легальності. Адже право також слугувало механізмом ефективного впровадження державної політики — в даному випадку політики знищення Української греко-католицької церкви. В перші десятиліття СРСР виробив систему законів щодо релігії, яку пізніше можна було застосувати до єпископів, священників та вірних УГКЦ. Ця система базувалася на правовій філософії, що сама по собі ґрунтувалася на марксизмі-ленінізмі.

У цивільному праві (на відміну від англо-американського загального права) існує поняття зловживання правами. Обговорюючи роль права в репресії українських греко-католиків у СРСР, я використовую термін "зловживання правом". У західних правових системах усі сторони, включаючи саму державу, підпорядковуються праву. Влада служить праву — а не навпаки. Саме право походить від універсальних принципів справедливості та розуму, а також досвіду суспільства, втіленого в загальному праві. Радянська марксистська правова теорія, з іншого боку, розглядала право як політичний інструмент соціально-економічних класів. Це, в свою чергу, виправдовувало більшовицьку (комуністичну) партію, яка діяла від імені пролетаріату, у використанні права як

▲ *Сестри Службениці НДМ на засланні в Сибіру*

політичної зброї проти буржуазного класу з метою створення соціалістичного суспільства. Дійсно, за Сталіна партійні директиви вважалися вищими за закони. Отже, хоча радянське право використовувало знайомі західні юридичні терміни, статті, які воно ухвалювало, та процедури, за якими вони виконувалися, служили конкретним соціальним або політичним цілям. Цей підхід був особливо очевидним у репресії релігійних груп, включаючи духовенство та вірних Української греко-католицької церкви в період з 1945 по 1990 рік.

У радянській правовій теорії сутність права — це сила; право — це воля панівного класу. Радянське право призначалося для втілення марксизму-ленінізму на практиці. Це мало відбутися під диктатурою пролетаріату. Коли Сталін дійшов висновку, що соціалізм можна збудувати в межах однієї держави — СРСР (без очікування світової революції), держава почала розглядатися як джерело права. У кінцевому підсумку, однак — за умов повного комунізму — повинні були зникнути як держава, так і її право (а також релігія).

За Гарольдом Дж. Берманом, окрім свого очевидно «соціалістичного» змісту, радянське право мало ще два складники: російське право і так зване «виховне» право. Розвиток російського права, до якого він зараховує також право Київської Русі, відставав на кілька століть від західного права — хоча чи було це свідомим вибором, чи випадковістю, залишається предметом дискусій. Особливо варто зазначити, що російське право не сприйняло базові принципи західної правової традиції — такі як «Розум, Совість і Прецеденти». На думку Бермана, західне уявлення про право як «вищу і досконалу систему, що відповідає Розуму» є радше вигадкою — або ж вірою, що походить із XI століття, коли відбулося оновлення

римського та канонічного права. У будь-якому разі, російська правова традиція цього принципу не перейняла; натомість вона зберігала необмежену автократичну владу царя аж до XX століття. Одночасно вплив Російського Православ'я сприяв утвердженню пріоритету спільноти, або соборності, на противагу західному індивідуалізму, хоча ця улюблена тема слов'янофілів зазнавала опору з боку західників у Росії.

Очевидно, що, з огляду на досвід України як частини Речі Посполитої (де Галичина перебувала під прямим або опосередкованим польським правлінням майже шість століть), а також досвід Західної України під австрійською владою, коли вона перейняла західні ідеї права та суспільного порядку і зазнала впливу Римо-Католицької Церкви, українці повинні були сприймати цей російський аспект радянського права як щось абсолютно чуже.

Третій елемент радянського права за класифікацією Бермана — це «виховне» або «батьківське» право, яке трактувало громадян патерналістично, як молодь або дітей, яких необхідно виховати у правильному правовому дусі. У кримінальному праві це означало, що покарання мало виправний характер. Так, табори примусової праці офіційно називалися «виправно-трудовами колоніями».

З огляду на свій унікальний підхід до права, СРСР мав зовсім інше розуміння прав у порівнянні із західними системами. Усі права були частиною позитивного права і, отже, дарувалися державою; не існувало вроджених чи природних прав. Сама ж конституція декларувала, що права обмежуються інтересами суспільства та держави.

Відсутність прямої заборони на діяльність УГКЦ

Однією з ключових особливостей радянської політики щодо Української Греко-Католицької Церкви було уникнення прийняття закону, який би прямо забороняв її діяльність. Такий закон міг завдати серйозної шкоди міжнародному іміджу СРСР, особливо в контексті холодної війни, коли Радянський Союз прагнув виглядати як держава, що гарантує свободу совісті. Радянське керівництво волило зберігати формальну легітимність і можливість заперечувати наявність релігійних репресій, запроваджуючи натомість широкий спектр кримінальних і адміністративних статей, які можна було гнучко застосовувати до представників УГКЦ.

Основні статті Кримінального кодексу, що застосовувалися для переслідувань

Стаття 54-10 (Кримінальний кодекс УРСР) та Стаття 70 (РСФРР) — «Антирадянська агітація і пропаганда»

Ці статті були найбільш «універсальним» інструментом у руках радянських правоохоронців і прокуратури. Вони передбачали покарання за будь-які дії, які могли бути інтерпретовані як антирадянські — публічні виступи, розповсюдження літератури, звернення до вірян, заклики до збереження релігійної ідентичності тощо. Формулювання статей було навмисно розмите й широке, що давало змогу переслідувати як політичних дисидентів, так і священнослужителів, що проводили релігійні обряди або пропагували віру.

Зазвичай такі звинувачення супроводжувалися звинуваченнями у «зраді Батьківщині» або «участі в антирадянських організаціях». Ця стаття також була основою для тривалих строків ув'язнення в таборах особливого режиму.

Стаття 209 — «Паразитизм»

Через те, що діяльність УГКЦ була офіційно заборонена, священнослужителі не мали змоги легально працювати. Відсутність офіційного працевлаштування радянська влада кваліфікувала як «паразитизм», тобто ухилення від суспільно корисної праці. Цей адміністративний або кримінальний злочин часто використовувався для арешту та засудження віруючих і духовенства без серйозних політичних звинувачень, що фактично слугувало додатковим механізмом тиску.

Стаття 296 — «Хуліганство»

Хуліганство, як правова категорія, охоплювала «навмисні дії, що грубо порушують

громадський порядок і демонструють явну неповагу до суспільства». Ця стаття часто застосовувалась до мирних релігійних зібрань, молитв на відкритому повітрі або участі у церковних процесіях, які влада розцінювала як провокації або «порушення порядку». При цьому поняття «злочинного хуліганства» включало дії, здійснені із «виключною цинічністю» або «особливою нахабністю», що дозволяло карати навіть пасивних учасників релігійних заходів суворіше.

Стаття 187-1 (190-1 РСФРР) — «Поширення завідомо неправдивих вигадок»

За цією статтею переслідували тих, хто розповсюджував інформацію, яка критично чи негативно висвітлювала радянський політичний та соціальний лад. Часто такі «вигадки» були просто правдивими свідченнями про порушення прав віруючих або критикою радянської релігійної політики. Використання цієї статті свідчить про радянську спробу придушити не тільки релігійну діяльність, а й свободу слова серед віруючих.

Статті 187-3, 188, 188-1 — «Порушення громадського порядку» і «Опір владі»

Ці статті стосувалися організації чи участі у групових діях, які влада кваліфікувала як «порушення громадського порядку» — наприклад, релігійні зібрання в публічних або заборонених місцях. Застосування цих статей забезпечувало засоби для розгону зборів, затримань і покарання учасників, а також запобігання поширенню релігійних спільнот.

Важливо відзначити, що статті про «опір» передбачали покарання навіть за пасивну непокору, що дозволяло правоохоронцям жорстко реагувати на будь-які прояви віровизнання поза межами офіційно дозволених форм.

Стаття 188-3 (РСФРР) — «Непокора адміністрації виправної установи»

Ввела додаткові санкції щодо ув'язнених, які допомагали іншим в'язням або відмовлялись виконувати вимоги адміністрації. Це дозволяло карати священників, які продовжували духовну діяльність у таборах, що свідчить про тотальність контролю радянської системи.

Адміністративні репресії

Окрім кримінального переслідування, радянська влада широко застосовувала адміністративні заходи:

- **Арешти за відсутність паспортів або документів** — як у випадку священника Стефана Григоровича та його доньки, що призводило до порушення навчання та звільнень з роботи.
- **Примусовий призов до армії** — наприклад, у 1945 році під час закриття Львівської духовної академії більшість студентів були мобілізовані.
- **Психіатричне насильство** — застосування психіатричних лікарень як засобу покарання і морального тиску.

Відрахування з навчальних закладів та звільнення з посад — поширена практика для ізоляції віруючих від суспільного життя.

Значення правового контексту

Правова система СРСР була інструментом політичного тиску, а кримінальне право — засобом репресій. Розмиті формулювання статей і широкі повноваження органів влади створювали умови для масштабних утисків релігійної свободи, фактично перетворюючи законодавство у зброю проти УГКЦ.

Радянська влада не визнавала релігію як окрему сферу суспільного життя, а будь-яка релігійна активність сприймалася як політична загроза. Тому правова база не лише криміналізувала релігійну діяльність, але й створювала атмосферу страху і постійного контролю.

Статті та справи

У 1940-х роках і наступними десятиліттями радянський уряд застосовував різні статті

Кримінального кодексу проти єпископів, духовенства, чернецтва та мирян УТКЦ, які відмовлялися перейти до російського православ'я. Серед тих, що стосувалися безпосередньо релігії, були наступні:

Стаття 138 Кримінального кодексу УРСР (ст. 142 КК РРФСР): порушення законів про відокремлення церкви від держави та школи від церкви. Покарання варіювалося від одного до п'яти років виправних робіт, пізніше – знижено до одного року або штрафу в розмірі 50 рублів. Рецидивісти та організатори діяльності, спрямованої на порушення вказаних законів, могли бути покарані позбавленням волі на строк до трьох років. Стаття 138 застосовувалася в таких справах:

- Після другого арешту 27 січня 1969 року у Львові єпископ (з 1963 р.) Василь Величковський, ЧНІ, утримувався у в'язниці протягом восьми місяців. 23 вересня 1969 року його судили у Львові й звинуватили, зокрема, у написанні книги про чудотворну ікону, прослуховуванні релігійних передач Ватиканського радіо, організації та проведенні богословських курсів у Тернополі, катехизації неповнолітнього, виготовленні та розповсюдженні релігійних зображень і антимінсів, а також у тому, що він «видавав себе» за єпископа. Його було засуджено за статтею 138-2 (а також статтею 187-1, див. нижче) до трьох років позбавлення волі в таборі суворого режиму, який він відбував у психіатричній лікарні тюремного типу в Комунарську (Луганська обл.).
- О. Михайло Винницький був засуджений 3 липня 1975 року в одному з районних народних судів Львова за статтею 138 ч. 2 до трьох років позбавлення волі. (Як зазначено нижче, також засуджений за ст. 209 ч. 1 до п'яти років позбавлення волі та трьох років заслання з конфіскацією майна.) Обидва вироки були об'єднані: п'ять років позбавлення волі та три роки заслання з конфіскацією всього особистого майна. Термін відбував у виправно-трудовій колонії загального режиму. Звільнений у 1983 році.
- О. Роман Єсип був заарештований 18 березня 1981 року за звинуваченням за статтею 138 ч. 2 (а також за ст. 209 ч. 1; див. нижче). Його «незаконною» діяльністю вважалося проведення богослужінь і катехизації у приватних будинках і зареєстрованих православних храмах без дозволу. Він частково визнав провину, оскільки визнав себе священником незареєстрованої церкви. Суд відбувся 20–28 жовтня 1981 року. Засуджений до п'яти років табору загального режиму та трьох років заслання. Усі вилучені у нього релігійні речі передано до Львівського музею релігії та атеїзму.
- О. Василь Каваців був заарештований того ж дня, що й о. Єсип — 18 березня 1981 року. Разом із ним був обвинувачений за ст. 138 ч. 2 і ст. 209 ч. 1. Суд відбувся в жовтні 1981 року. Як і Єсип, Каваців частково визнав свою вину як священник незареєстрованої церкви. Він проводив богослужіння і катехизацію в приватних будинках та зареєстрованих православних храмах без дозволу. Вилучені в нього релігійні предмети також передано до Музею релігії та атеїзму у Львові. Засуджений до п'яти років табору загального режиму та трьох років заслання.

Стаття 209 Кримінального кодексу УРСР (ст. 227 КК РРФСР): посягання на особу і права громадян під виглядом здійснення релігійних обрядів. Спершу ця стаття була спрямована проти п'ятидесятників. Покарання варіювалося залежно від характеру дій, але в УРСР передбачалося суворіше покарання. Стаття 209 застосовувалася в таких випадках:

- Другий арешт о. Ігнатія Солтиса, лідера руху покутників, відбувся 2 липня 1962 року в Стрию. На відкритому засіданні Львівського обласного суду, яке проходило у Бродах, 2 жовтня 1962 року його засудили за ст. 62 ч. 1 (див. нижче) до семи років ув'язнення та за ст. 209 ч. 1 — до п'яти років ув'язнення за «посягання на особу під виглядом здійснення релігійного обряду», які він мав відбувати у виправно-трудовій колонії суворого режиму. 20 листопада 1962 року Верховний суд УРСР відхилив його апеляцію.
- О. Михайло Винницький був засуджений 3 липня 1975 року районним судом Львова за ст. 209 ч. 1 до п'яти років позбавлення волі та трьох років заслання з конфіскацією майна. (Як зазначено вище, також засуджений за ст. 138 ч. 2.) Обидва вирокі об'єднано: п'ять років позбавлення волі та три роки заслання з конфіскацією майна. Термін відбував у колонії загального режиму. Звільнений у 1983 році.
- Вчетверте Винницького заарештували у червні 1985 року біля Львова. Формально — за законом проти дармоїдства, але за повідомленнями, у 1986 році його засудили на 5 років таборів суворого режиму і 5 років заслання вже за іншими звинуваченнями — за ст. 209.
- О. Ігнатій Солтис був заарештований 21 січня 1981 року — це був його п'ятий арешт. Його судили 12 липня 1981 року за ст. 209 і засудили до п'яти років табору суворого режиму та п'яти років заслання.
- О. Роман Єсип був заарештований 18 березня 1981 року за ст. 209 ч. 1 (а також ст. 138 ч. 2; див. вище). Як зазначалося, його засуджено до п'яти років табору загального режиму та трьох років заслання.
- Ось український переклад завершального розділу про **статті та справи**, пов'язані з переслідуванням УГКЦ:
- **Статті та справи**
- Отець Василь Каваців, заарештований 18 березня 1981 року — того ж дня, що й о. Роман Єсип, — також був обвинувачений за ст. 138 ч. 2 (див. вище), а також за ст. 209 ч. 1. Як уже зазначалося, його було засуджено до п'яти років табору загального режиму та трьох років заслання.
- Наступні статті Кримінального кодексу, хоч і не стосувалися безпосередньо релігії, часто використовувалися для переслідування віруючих, зокрема вірних УГКЦ:
- **Стаття 54 Кримінального кодексу УРСР (редакції 1927 та 1934 років)** була скасована у 1956 році, а з 1961 року її замінила **стаття 56** (відповідник **ст. 64 КК РРФСР**). У 1940-х – 1950-х рр. різні пункти статті 54 активно застосовувалися проти греко-католиків, які відмовилися приєднатися до Російської православної церкви:
- **Стаття 54-1 КК УРСР:** «Будь-яка діяльність, спрямована на повалення, підрив або послаблення влади рад робітничих і селян або робітничо-селянських урядів СРСР і союзних та автономних республік ... або на підрив чи ослаблення зовнішньої безпеки СРСР чи основних економічних, політичних і національних здобутків пролетарської революції — визнається контрреволюційною...»
- **Стаття 54-1(а):** зрада Батьківщині — шпигунство, передача військових чи державних таємниць, перехід на бік ворога, втеча за кордон. Максимальне покарання — розстріл із

конфіскацією майна; за пом'якшуючих обставин — 10 років ув'язнення з конфіскацією майна. Могло супроводжуватися 5 роками заслання.

- **Стаття 54-10:** антирадянська агітація і пропаганда. Ґрунтувалася на статті 58 КК РРФСР. Також відома як «контрреволюційна агітація» (див. ст. 58-10 РРФСР: пропаганда або агітація за повалення радянської влади). Покарання — від шести місяців до розстрілу (в умовах війни чи заворушень). З 1960 року замінена у РРФСР на **ст. 70**, в УРСР — **ст. 62** (1961).

- **Стаття 54-11:** участь в організаційній діяльності з підготовки або вчинення злочинів, передбачених розділом про контрреволюційні злочини, або участь в організації, створеній з цією метою. Покарання: позбавлення волі на 10–25 років із конфіскацією майна та позбавленням громадянських прав на 5–10 років.

- Ці статті були застосовані проти українських католицьких єпископів, заарештованих у 1945–46 роках. **Митрополит Йосиф Сліпий (1892–1984)** був заарештований НКДБ 11 квітня 1945 року у Львові. До 21 квітня НКДБ заарештувало 33 особи у Львівській області: митрополита Йосифа, єпископів **Никиту Будку** та **Миколоя Чарнецького**, 20 священників, 2 дияконів, 3 семінаристів і 5 мирян. Також 11 квітня у Станиславові були заарештовані єпископи **Григорій Хомишин** і **Іван Латишевський**, а також ректор семінарії **о. Авксентій Бойчук**.

- Закритий судовий процес над митрополитом Йосифом Сліпим розпочався 29 травня 1946 року в Києві разом з єпископами Будкою, Чарнецьким і мсгр. Петром Вергуном та тривав до 3 червня. Його звинуватили у зраді — як шпигуна Ватикану, ворога радянського народу, який «жив за їхній рахунок» та займався контрреволюційною діяльністю. Ієрархів звинуватили за статтями 54-1а та 54-11 КК УРСР.

- Згідно з публікацією в газеті *Вільна Україна* від 1 березня 1946 року, п'ять єпископів буцімто співпрацювали з гестапо та німецькою розвідкою під час нацистської окупації 1941–44 років, закликали до антирадянського спротиву, допомагали німецьким військам, брали участь у формуванні дивізії СС «Галичина» тощо. Мсгр. Вергуна було засуджено за ст. 54-2 і 54-11. Усі були визнані винними:

- **Йосиф Сліпий** отримав 8 років виправно-трудових таборів з конфіскацією майна;

- **Миколай Чарнецький** і **Никита Будка** — по 5 років позбавлення волі;

- усіх було позбавлено громадянських прав на додаткові 3 роки;

- **мсгр. Вергуна**, попри його німецьке громадянство, також засудили до 8 років.

- У **Закарпатті**, серед 315 священників, які залишилися у Мукачівській єпархії, 140 прийняли православ'я під тиском (з них понад половина згодом покаялися і повернулися до УГКЦ). Більшість із 175, що відмовилися, були засуджені на **25 років позбавлення волі** за статтями 54-4 та 54-10(2).

- **Окремі справи священнослужителів УГКЦ**

- **Ієромонах-студит о. Герман (Григорій) Будзинський (1905–1995)** був перекладачем у делегації УГКЦ, яка в грудні 1944 р. вирушила до Москви на переговори з радянською владою і представниками РПЦ. 28 травня 1945 р., після відмови приєднатися до Ініціативної групи з "возз'єднання" з РПЦ, його заарештували. Його утримували у львівській в'язниці на вулиці Їзаскі, де піддавали допитам і тортурам. 13 березня 1946 року о. Будзинського було засуджено за ст. **54-10** до **10 років важких робіт**. Покарання він відбував у таборах Воркути. У 1956 р. повернувся до Львова, але 15 травня 1957 р. його знову заарештували, засудили і відправили до таборів у Мордовській АРСР.

- **О. Василь Величковський**, редемпторист, вперше був заарештований 7 серпня 1945

р. у Тернополі. Після відмови підписати заяву про перехід до православ'я його ув'язнили та катували в Чорткові, згодом перевезли до Лук'янівської тюрми в Києві. Він визнав, що опублікував календар з написом «Спаси нас від червоної орди». 8 січня 1946 року його звинуватили у **антирадянській пропаганді** через проповіді, підтримку українських націоналістів, організацію святкувань на честь німецьких окупантів та публікацію націоналістичної літератури. 26 червня 1946 р. його засудили за **ст. 54-10** до **розстрілу**, з конфіскацією майна. Через три місяці вирок замінили на **10 років таборів**. Він перебував у таборах Кіровської області та Воркути, а в 1955 р. повернувся до Львова.

- **Єпископ Йосафат Коциловський з Перемишля** був заарештований польською владою 21 вересня 1945 р., звільнений 24 січня 1946 р., але знову заарештований 25 червня 1946 р. разом з єпископом **Григорієм Лакотою**. Їх передали СРСР, де відбувся суд у Києві. Ймовірно, єпископа Коциловського засудили за **ст. 54**. Він помер 17 листопада 1947 року в селі Чапаївка під Києвом.

- **Архімандрит Климентій Шептицький** був заарештований 5 червня 1947 року. Суд МДБ відбувся 28 лютого 1948 р. Його визнали винним за **ст. 54-1a** (зрада батьківщини) та **54-11** (участь у контрреволюційній організації) і засудили до **8 років виправно-трудових таборів**. Помер у в'язниці у Володимирі (РСФСР) 1 травня 1951 року.

- **О. Олександр Хіра**, що виконував обов'язки єпископа в Закарпатті після вбивства владики **Теодора Ромжі** (1947), відмовився приєднатися до православ'я, попри тиск МДБ. Заарештований 10 лютого 1949 р., звинувачений у «саботажі». Його, як і інших підсудних, засудили на **25 років ув'язнення**, згодом перевели до Києва для допитів. Ймовірно, звинувачення висувалися за **ст. 54-4** (шкідництво) або **54-10**. МДБ також намагалося додати звинувачення у зраді (через зв'язки з Ватиканом).

- **О. Богдан Сенета (1913–2004)** відмовився приєднатися до РПЦ після Львівського псевдособору 1946 року. Заарештований 12 березня 1950 року, звинувачений у допомозі «бандитам» і висланий до спецпоселення в Томську область, де перебував до 1954 року.

- **О. Ігнатій Солтис**, лідер культу покутників (Покутники), був заарештований 4 грудня 1958 р. в селі Брошнів, Калуський район. Його звинуватили у **антирадянській діяльності** за **ст. 54-10(2)** та спробі створити УГКЦ у регіоні. Через брак доказів цю статтю не застосували, і натомість засудили за **дармоїдство** (указ Президії ВР СРСР від 23.07.1951). 19 березня 1959 р. суд Станіславської області засудив його до **5 років заслання на примусові роботи з заборобою проживати в Україні** протягом наступних 5 років.

- **Монах М. Маргітич** у Закарпатті був засуджений 16–17 грудня 1958 року за **ст. 54-10 (2)** — за написання листів до митрополита **Йосифа Сліпого**, у яких містилася нібито «неправдива інформація» про стан УГКЦ у регіоні. Його засудили до **7 років таборів** та **2 років позбавлення прав**.

- **Сучасніша стаття:**

- **Ст. 62 КК УРСР (1961)** (відповідник **ст. 70 КК РРФСР**, що замінила **ст. 58-10**): **антирадянська агітація і пропаганда**. Включала:

- Пропаганду чи агітацію з метою підризу чи ослаблення радянської влади;
- Поширення наклепницьких вигадок проти радянської політичної і соціальної системи;
- Виготовлення, поширення або зберігання літератури з антирадянським змістом з тією ж метою.

Покарання: від 6 місяців до 7 років позбавлення волі, з можливим наступним засланням на 2–5 років.

Справи і покарання учасників релігійних рухів і дисидентів у 1960-х – 1980-х роках

- **Другий арешт лідера покутників о. Ігнатія Солтиса** відбувся 2 липня 1962 року у Стрию. 2 жовтня 1962 року на відкритому судовому засіданні Львівського обласного суду у Бородах його засудили за **статтею 62 (1) КК УРСР до 7 років ув'язнення**. Крім того, за **ст. 209 (1)** йому присудили 5 років у трудовій колонії суворого режиму. Апеляцію відхилили 20 листопада 1962 року. Після відставки Микити Хрущова і завершення його антирелігійної кампанії, 31 грудня 1964 року прокуратура СРСР протестувала вирок, запропонувавши скасувати статтю 62 з вироку, бо дії Солтиса не містили особливо небезпечного злочину. 16 вересня 1965 року Верховний Суд УРСР задовольнив протест, залишивши лише 5 років за ст. 209 (1) на звичайному режимі.
- **У 1977 році за ст. 62 були заарештовані відомі дисиденти** Мирослав Маринович та Микола Матусевич. Слідчий наполягав, що вони як члени Гельсінської групи мали бути суджені за **статтею 64** (створення антирадянської організації) — яка передбачала суворіше покарання. Письменник Микола Руденко та Мирослав Маринович також були звинувачені за злочини на території РРФСР за **ст. 70 КК РРФСР**, що відповідає статті 62 КК УРСР (антирадянська агітація і пропаганда).
- **Семен Скалиць, лідер покутників із Дрогобича**, у 1980 році був заарештований і звинувачений за п. 2 ст. 70 КК РРФСР — у поширенні наклепницьких вигадок проти радянської влади з метою підбурювання до тяжких злочинів проти держави. Ці вигадки нібито складалися з антирадянської поезії. Скалиць був засуджений до **10 років таборів особливого режиму і 5 років заслання**.
- **Відповідні статті Кримінального кодексу**
- **Стаття 187-1 КК УРСР (1966) (ст. 190-1 КК РРФСР):** розповсюдження свідомо неправдивих наклепів на радянську владу і соціальний лад. Покарання — до 3 років позбавлення волі, або до 1 року виправних робіт, або штраф до 100 рублів.
- **Блаженний єпископ Василь Величковський** після другого арешту 27 січня 1969 року у Львові був ув'язнений на 8 місяців, а 23 вересня 1969 р. засуджений за ст. 138 і 187-1 КК УРСР до 3 років табору суворого режиму. Відбував покарання у психіатричній лікарні в Комунарську (Луганська обл.). У тяжкому стані був звільнений 27 січня 1972 року, висланий із СРСР, виїхав до Риму, а потім до Канади, де помер наступного року.
- **Василь Кобринь**, голова Групи дій захисту вірян і церкви в Україні, був заарештований 11 листопада 1984 року у Львові. 22 березня 1985 року засуджений за ст. 187-1 до 3 років таборів загального режиму.
- **Стаття 187-3 КК УРСР (ст. 190-3 КК РРФСР):** організація або активна участь у групових діях, що порушують громадський порядок. Карасться позбавленням волі до 3 років, виправними роботами до 1 року або штрафом до 100 рублів. Цю статтю застосовували, наприклад, до віруючих, які збиралися на богослужіння поза церковними приміщеннями.
- **Стаття 188 КК УРСР (ст. 191 КК РРФСР):** опір представнику влади чи громадському охоронцю, карасться до 3 років позбавлення волі, виправними роботами до 1 року або штрафом.
- **Стаття 188-1 КК УРСР (ст. 191-1 КК РРФСР):** опір поліції або народній варті, карасться позбавленням волі або виправними роботами до 1 року або штрафом. При застосуванні насильства покарання — до 5 років позбавлення волі. Використовувалась для розгону релігійних зібрань.

- **Стаття 188-3 КК РРФСР (з 1983 року):** злісна непокоря адміністрації виправної установи (максимум 5 років ув'язнення). Використовувалась для додаткового покарання в'язнів, наприклад, за допомогу іншим.

- **Стаття 214 КК УРСР (ст. 209 КК РРФСР):** злісне ухилення від виконання рішення про працевлаштування та припинення паразитичного способу життя. Каралась позбавленням волі або виправними роботами до 2 років.

- **Подальші репресії і переслідування греко-католиків у 1980-х роках**

- **о. Михайло Винницький** був арештований четвертий раз у червні 1985 року біля Львова за звинуваченням у паразитизмі (ст. 209 КК УРСР). У 1986 році його засудили саме за цією статтею.

Стаття 296 КК УРСР (ст. 206 КК РРФСР) — хуліганство. Визначалась як умисні дії, що грубо порушують громадський порядок і виражають явну неповагу до суспільства. Каралась позбавленням волі від 6 місяців до 1 року. «Злісне хуліганство» — від 1 до 5 років ув'язнення. На практиці цю статтю іноді застосовували до мирних дій, у тому числі й до релігійних в'язнів.

Українські греко-католики також піддавалися адміністративним переслідуванням:

- **о. Стефан Григорович** із Мукачєвого та його донька Катруся були заарештовані 18 березня 1984 року за відсутність радянських документів. Донька була студенткою-медиком і її нібито відрахували.

- Поширеною формою утисків були звільнення з роботи і відрахування зі шкіл чи вузів.

- **Військовий призов священиків і семінаристів:** у квітні 1945 року НКГБ заарештувало та закрило Львівську богословську академію, семінарію і школу преценторів, 159 студентів було передано у військкомати, 120 з них призвано в армію.

- **Психіатрія як каральний засіб** також застосовувалась проти віруючих.

- **Чому в СРСР не було закону, який прямо забороняв УГКЦ?**

- Відсутність такого закону пов'язана з іміджем СРСР на міжнародній арені — забороняти цілу Церкву вважалося недопустимим.

Відсутність прямої заборони давала можливість радянській владі видавати вигляд, що УГКЦ «добровільно» розпустилася, і всі спроби діяти від її імені вважати незаконними, політичною чи кримінальною діяльністю.

Висновки

Без закону про заборону УГКЦ влада змушена була шукати інші правові підстави для переслідування — звинувачення у державній зраді, антирадянській агітації, пропаганді та інших злочинах.

Чи вдалося комуністам знищити церкву? Організаційно — частково, але духовне життя збереглося: єпископський спадок існував; частина священиків працювала таємно або у в'язницях; монастирі діяли під виглядом звичайних громадських об'єднань; віруючі збиралися у приватних домівках чи на вулиці.

До середини 1980-х років кількість священиків зменшилася приблизно на 90 % (з 3000 до 300), практикуючих вірян залишалося 20-40 тисяч, тобто менше 1 % довоєнної чисельності. Репресії мали суттєвий вплив.

Незважаючи на це, УГКЦ зберігалася, до початку лібералізації у 1985 році, виходу з підпілля у 1987 та легалізації 1989-91 років. Після незалежності України у 1991 році спостерігався сплеск релігійності, але чи це справжнє навернення — питання відкрите. З 2014 року греко-католики знову зазнають переслідувань на окупованих Росією територіях, і методи репресій, хоч і на основі інших законів, нагадують радянські.

**“Я ТІЛЬКИ
ДУМКОЮ ДО
СКЕЛЬ ПОЛИНУ
РІДНИХ...”**

**КОНКУРС ДЕКЛАМАЦІЇ
ДО 135-ЛІТТЯ
ВІД ДНЯ
НАРОДЖЕННЯ
МИКОЛИ ЗЕРОВА
(1890-1937)**

1 ЛИСТОПАДА 2025 Р.Б.

**ЗАПРОШУЄМО
УЧНІВ 9-12 КЛАСІВ
НАШОЇ УКРАЇНСЬКОЇ
РІДНОЇ ШКОЛИ**

**ОРГАНІЗАТОР ТА СПОНСОР:
ЦЕНТР СТУДІЙ СПАДЩИНИ
ПАТРІАРХА ЙОСИФА СЛІПОГО**

Молитва за Прославу Ісповідника Патріярха Йосифа

Пресвята Тройце, слава і хвала Тобі за ласки уділені Пастирю
Української Католицької Церкви, Служі Божому Йосифу
Сліпому, і за те, що в ньому Ти дала нам світлий зразок
непохитності у вірі і героїської витривалості оборонця Твоєї
переслідуваної Церкви і правдивого свідка розп'ятого Христа
впродовж 18 довгих років сибірської каторги.
Через його заслуги і посередництво дай нам силу йти слідом
за Христом хресною дорогою і допоможи нам одержати
ласку, якої дуже потребуємо і про яку сьогодні прохаємо
(сказати яку), щоб ця випрошена ласка стала спонукою
піднесення на Престоли Твого доброго, сильного, вірного
сина твоєї Церкви. Бо Тобі належить усяка слава, честь і
поклонення, Отцю, і Сину, і Святому Духові, нині, і повсякчас,
і на віки віків. Амінь.

Дизайн та друк:
Ірина Іванкович
Релігійне Товариство українців католиків
«Свята Софія» США
7911 Whitewood Rd., Elkins Park, PA 19027
215-635-1555

st.sophiara@yahoo.com
www.facebook.com/stsophiausa
Instagram: st.sophia_usa